

KAPITEL 1

Inledning

DEN HÄR BOKEN HANDLAR OM något som den kristne tänkaren Francis Schaeffer kallade "the mannishness of man" som skulle kunna översättas "det typiskt mänskliga hos människan" eller "människans människohet". Vi människor har ju en rad särdrag som skiljer oss från andra biologiska livsformer på jorden. Vi längtar efter mening. Vi söker kunskap. Vi älskar rättvisa. Vi tror på frihet. Och vanligtvis anser vi oss vara förnuftiga och rationella.

Dessa särdrag kan vi betrakta som pusselbitar. Men hur ser det stora pusslet ut? I vilken värld passar människan in? Eller snarare: I vilken världsbild blir dessa särdrag begripliga, rimliga och naturliga? Kan det vara så att människan lever i en tillvaro där hennes särdrag – hennes typiskt mänskliga drag – blir obegripliga och absurda? Eller lever vi i en verklighet där människans längtan, kunskapstörst, moraliska intuitioner, frihetssträvan och exceptionella rationalitet passar in som hand i handske? Och hur måste i så fall en sådan verklighet se ut?

Bokens tes är att det stora pusslet inte kan vara naturalistiskt. Naturalismen säger att allt som existerar är naturligt och i princip beskrivbart i termer av fysik och kemi. I en sådan verklighet blir mänskligt liv absurt. Bara om Gud – eller någonting liknande Gud – existerar kan det finnas en grund för människans människohet. Bara då blir mänskligt liv begripligt på djupet och icke-absurt.

Vad menas då med att livet skulle bli absurt utan Gud? Absurt i vilken avseende då? Det bästa svaret på den frågan får vi kanske

genom att helt enkelt fördjupa oss i de olika exempel som denna bok kommer att ta upp. Men kortfattat handlar det om att det mänskliga livet blir existentiellt motsägelsefullt, obegripligt och i grunden irrationellt om Gud (eller någonting liknande) inte finns. Absurditeten handlar om både teoretiska och praktiska aspekter. Om Gud inte finns är det svårt att rent teoretiskt se hur det kan existera någon mening med mänskligt liv, hur objektiv moral och genuin frihet kan finnas, samt hur det kan finnas en grund för rationalitet. Men frågeställningen är också i högsta grad praktisk så tillvida att vi inte kan leva som om dessa begrepp inte hade en djup verklighetsförankring. I praktiken tror vi – och tycks tvingade att tro – på en sådan verklighetsförankring. Men det är just en sådan verklighetsförankring som naturalismen inte tillåter. Om vi måste tro och leva i enlighet med en djup och allt genomsyrande illusion om sådant som är grundläggande för det typiskt mänskliga i människan, då är mänskligt liv i grunden absurt. Det är i denna mening som absurditeten ska förstås.

Påståendet att mänsklig existens är absurd om Gud inte finns kan upplevas som provocativt. Många gudstroende betraktar förstås påståendet som självklart. Men många icke-religiösa skulle höja på ögonbrynen och snarare utbrista "självklart inte!". I stället skulle man anse att gudstron själv är absurd. Vissa skulle till och med gå så långt att de likställer gudstro med tron på tomtar och troll¹ – och att det är absurt att ens antyda att livet skulle vara absurt utan Gud.

Men det finns ateistiska röster som bryter mot detta mönster och som medger att Guds existens skulle bringa en grundläggande ordning i tillvaron. Andra ateister kan visserligen instämma i att vår tillvaro innehåller många absurditeter – många förvånande aspekter och mystiska sidor – men att detta inte borde leda till gudstro eller religion. Tillvaron är kanske helt eller delvis absurd, men vad säger att Guds existens skulle göra saken bättre? Gud om

1 <https://www.svd.se/federley-inte-redo-att-besluta-om-kyrkan>

någon är väl ett enda gigantiskt mysterium! En vanlig uppfattning är därför att vi måste invänta vetenskapens svar för att få verkliga förklaringar. Till dess får vi leva med våra obesvarade frågor och absurditeter. Religiösa svar betraktas som icke-svar, fusk-svar, vidskepligheter och därmed skadliga svar som riskerar att blockera sökandet efter verkliga svar.

Huruvida Gud mildrar eller upplöser en absurditet måste förmodligen avgöras från fall till fall. I denna bok ska vi analysera fem aspekter av det mänskliga livet: existentiell längtan (kap 2), mening (kap 3), moral (kap 4), fri vilja (kap 5) och rationalitet (kap 6). Boken avslutas med en sammanfattande argumentation om huruvida Gud är det rätta svaret på dessa aspekter (kap 7).

Boken ingår i serien *Finns Gud?*, som tidigare har utkommit med *Finns Gud? Del 1: Om designargumentet utifrån universums finjustering* (2019) och *Finns Gud? Del 2: Om det moraliska argumentet för Guds existens* (2020). Till skillnad från dessa tidigare böcker i denna serie har vi ingen fördjupningsdel. Skälet är att denna bok spänner över ganska vida fält av mänsklig erfarenhet, vilket gör det svårt att hitta någon frågeställning som lämpar sig för en fördjupning. Kapitlet om rationalitet kan emellertid upplevas som lite mer svårtillgängligt än de andra kapitlen, vilket förklarar varför det kapitlet kommer mot slutet. Men det utgör ändå ingen naturlig fördjupning av något som sagts tidigare.

Låt mig kort även säga något om orden "teism" och "Gud". Teismen är helt enkelt övertygelsen att det existerar en personlig verklighet bortom naturen och att denna bäst beskrivs som Gud. Bland teister råder det ingen enighet om hur en exakt och uttömmande beskrivning av Guds egenskaper ser ut. Men några centrala gudsegenskaper är att Gud är medveten, har enormt mycket kunskap (allvetande), enormt mycket makt (allmakt), har moraliska egenskaper (godhet, helighet, rättvisa) samt att Gud har skapat universum med det liv som finns i universum. Guds existens och skaparroll innebär också att Gud har möjligheten att mirakulöst gripa in

och ändra naturliga förlopp. Denna boks syfte är inte i första hand att argumentera för en viss typ av teism, men många exempel och resonemang utgår från kristen teism.

I boken kommer jag att använda "naturalist" och "ateist" som synonymer. En ateist är en person som tror att Gud inte existerar. En naturalist är en person som tror att naturen är det enda som existerar. Vad som sedan exakt ingår i naturen kan naturalister sinsemellan vara oense om, men de är överens om att Gud inte ingår i det naturliga. Alla naturalister är i denna mening ateister. Men den typiske naturalisten är samtidigt fysikalist. Fysikalismen säger att allt till syvende och sist består av sådant som fysiken kan beskriva. Richard Dawkins ger uttryck för detta när han skriver: "*Den fysikaliska hållningen fungerar i princip alltid eftersom allt i sista hand lyder fysikens lagar.*"²

Bokens tes kan delas upp i två underteser. Den ena undertesen säger att det mänskliga livet är absurt om naturalismen/ateismen är sann. Detta är ett kategoriskt påstående vilket innebär att det inte finns några undantag. Naturalismen innebär obönhörligen detta.

Den andra undertesen är inte kategorisk på samma sätt. Den säger att mänskligt liv behöver Gud för att inte bli absurt. Här kan man tänka sig undantag. Kanske någon annan livsåskådning – panteism³, panenteism⁴ eller idealism⁵ – kan avhjälpa en eller

2 Richard Dawkins, *Illusionen om Gud*. Sv övers Margareta Eklöf (Stockholm: Pocketförlaget, 2006), sid 199.

3 *Panteism* är den livsåskådning som förknippas med hinduismen. Enligt panteismen är Gud detsamma som "alltet". Det innebär att Gud är detsamma som universum och allt som universum innehåller. Gud är då inte oberoende av universum och kan därför inte heller ha skapat det, eftersom Gud inte kan skapa sig själv. Detta är en radikalt annorlunda gudsbild jämfört med gudsbilderna inom judendom, kristendom och islam.

4 *Panenteism* är en uppfattning som ligger mitt emellan teism och panteism. Enligt panenteismen är Gud visserligen detsamma som universum, men Gud är dessutom mer än universum. Gud beskrivs ofta som universums själ medan universum är Guds kropp. Universum är då *en del* av Gud (i motsats till teismen) men inte *hela* Gud (i motsats till panteismen).

5 *Idealism* är en livsåskådning som säger att allt ytterst sett består av mentala företeelser som idéer eller andekrafter.

flera av de absurditeter som jag menar följer av en naturalistisk världsbild. Den interreligiösa diskussionen kommer boken inte att fokusera på. De två livsåskådningar som ställs mot varandra är således teismen (med lutning åt kristen teism) och naturalismen. Skälet till denna begränsning är främst praktiskt. Västvärlden är en kultur som i hög grad vilar på kristen teism men som under 1900-talet har kommit att bli alltmer naturalistisk. I dag är naturalismen det totalt dominerande paradigmet. För många står debatten mellan kristen teism och naturalism. Min förhoppning är att de läsare som har en religiös men icke-teistisk livsåskådning ändå kan finna resonemangen i denna bok intressanta. Den huvudsakliga målgruppen är dock teister och naturalister samt alla som hamnar någonstans däremellan och som kallar sig sökare, tvivlare, agnostiker eller något liknande.